

УДК 371.134+378.147

Олександр Щербак

**ДИСТАНЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

У статті висвітлені теоретичні та практичні аспекти формування інформаційної культури в майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання; наведені визначення інформаційної культури та інформаційної культури майбутнього вчителя; виділені інформаційні компетенції та функції, інформаційної культури майбутнього вчителя у системі педагогічної освіти; визначені та розглянуті задачі, організація, технічне забезпечення, дидактичні принципи, форми та методи дистанційного навчання. Розглянуті етапи формування інформаційної культури вчителя при дистанційному навчанні. Наведені переваги та недоліки дистанційного навчання.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційна культура майбутніх учителів, інформаційні компетенції, дистанційне навчання.

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты формирования информационной культуры будущих учителей в условиях дистанционного обучения; приведены определения информационной культуры и информационной культуры будущего учителя; выделены информационные компетенции, и функции информационной культуры учителя в системе педагогического образования; определены и рассмотрены задачи, организация, техническое обеспечение, дидактические принципы, формы и методы дистанционного обучения. Рассмотрены этапы формирования информационной культуры учителя при дистанционном обучении. Приведены преимущества и недостатки дистанционного обучения.

Ключевые слова: информационная культура, информационная культура будущего учителя, информационные компетенции, дистанционное обучение.

The article deals with theoretical and practical aspects of formation of information culture of the future teachers in distance learning; The definitions of information culture and information culture of the future teachers; Information marked with the competence and functions of information culture of the teacher in system of teacher education; identified and dealt with the problem, organization, logistics, didactic principles, forms and methods of distance learning. The stages of formation of information culture of the teacher in distance education. The advantages and disadvantages of distance learning.

Key words: information culture, information culture of the future teacher, information competence, distance learning.

В кінці 90-х років ХХ століття все помітнішою ставала тенденція до інформатизації сфери освіти. Створюються електронні підручники, розробляються автоматизовані системи навчання.

Університети різних країн світу, великі промислові корпорації звернули увагу на можливість використання комп'ютерних телекомунікаційних технологій для організації дистанційного навчання. Розроблені комп'ютерні технології дозволили забезпечити ефективний зворотний зв'язок як при організації передачі навчального матеріалу, так і при спілкуванні студента з викладачем.

Високий рівень розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій надав можливість модернізувати процес професійної підготовки вчителів та їх перекваліфікації, реалізувати принципово нові форми і методи навчання. У цих умовах майбутньому вчителю потрібно окрім традиційних професійних знань мати сучасні знання та навички роботи з інформаційними технологіями: не стільки володіти комп'ютерною грамотністю, скільки мати високу інформаційну культуру (ІК), яка є складовою загальнолюдської культури.

Інформаційну культуру досліджувало багато науковців, зокрема, В. Беспалько, М. Буланова-Топоркова, Р. Вільямс, Б. Гершунський, М. Кабанець, В. Копилов, В. Ларцов, М. Левшин, В. Поліщук, Л. Скворцов, Е. Тоффлер, А. Урсул та ін. Основи інформаційної культури вчителя досліджували М. Жалдак, З. Кадирова, Ю. Рамський та ін. Проте питання формування ІК майбутнього вчителя висвітлені недостатньо.

На основі науково-педагогічного аналізу проблеми дослідження у зарубіжних (А. А. Андреев, Дж. Андерсон, Ст. Віллер, Т. Едвард, Р. Клінг, Н. Левинський, Дж. Мюллер, А. Огур, О. Є. Петровський, Е. С. Полат, Дж. О'Роурке, Д. Парриш, Р. Філіпс, Н. Хара, А. В. Хуторський та ін.) та вітчизняних (В. Ю. Биков, Р. С. Гуревич, К. В. Корсак, В. М. Кухаренко, Л. О. Лещенко, М. І. Михальченко, В. В. Олійник, П. М. Таланчук, О. В. Третьак) працях визначено, що дистанційне навчання є окремою формою здобуття освіти, поряд з очною та заочною.

Застосування дистанційного навчання стає одним із стратегічних напрямків розвитку та реформування системи освіти України [4]. В останні 10–15 років ця форма навчання активно впроваджується в Україні. Але на сьогодні дистанційне навчання досить повільно впроваджується в освітній процес педагогічних вищих навчальних закладів освіти.

Метою статті є висвітлення теоретичних та практичних аспектів формування інформаційної культури майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання.

Вже накопичено значний досвід реалізації ідей дистанційного навчання в світовій системі освіти та в Україні [2], але можна визнати, що проблему формування інформаційної культури в умовах дистанційного навчання у вітчизняній теорії і практиці досліджено недостатньо, і тому

обрана тема є актуальною.

Інформаційна культура вже давно є невід'ємною частиною загальної і спеціальної освіти, адже без неї не може бути повноцінної всебічної безперервної освіти. Тому майбутні вчителі мають володіти культурою мислення, культурою діалогу, культурою аргументації, культурою користування технікою і засобами зв'язку тощо. Адже ці поняття пов'язані і невіддільні від інформаційної культури.

Інформаційна культура майбутнього вчителя – це його особистісне утворення, що виражається через його діяльність, що спрямована на орієнтування в великій кількості інформації, на опанування та передавання її тим хто навчається; через його інформаційні компетентності.

Сутність ІК майбутнього вчителя виявляється через його інформаційні компетентності, серед яких умовно можна виділити:

– *Мотиваційно-цільова* складова вказує на наявність мотиву досягнення мети, готовність й інтерес до роботи, постановку й усвідомлення цілей інформаційної діяльності.

– *Когнітивна* – розкривається як наявність інформаційних знань, умінь і здатність застосовувати їх у професійній діяльності; уміння аналізувати, класифікувати й систематизувати програмні засоби.

– *Операційно-діяльнісна* – демонструє ефективність і продуктивність інформаційної діяльності, застосування інформаційних технологій на практиці.

– *Рефлексивна* – забезпечує готовність до пошуку вирішення проблем, до їхнього творчого перетворення на основі аналізу своєї інформаційної діяльності, у зв'язку з тим, що обсяг знань, умінь, засвоєних за зразком, не забезпечують необхідний розвиток потенціалу особистості.

Функції ІК майбутнього вчителя аналогічні функціям загально-людської культури, але є більш конкретними:

- світоглядна (формує уявлення про інформаційну картину світу);
- регулятивна (здійснює вплив на діяльність, включає до світогляду людини норми та правила у галузі інформаційних технологій);
- пізнавальна (розширює знання людини за рахунок придбання ним уже існуючої інформації);
- креативна (допомагає організувати дослідження, результатом якого є здобуття нових ідей, знань, умінь та цінностей);
- виховна (впливає на особистісну поведінку);
- комунікативна (сприяє діалогу між людьми, у тому числі й за допомогою комп'ютерних мереж);
- ціннісна (формує ідеал надбання знань).

На основі аналізу науково-педагогічної літератури та практичного досвіду ми виділили чотири умовних рівня сформованості ІК вчителя:

Формування ІК майбутніх вчителів здійснюється в процесі їх навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації, однією з форм яких

є дистанційне навчання.

Під дистанційним навчанням (ДН) розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Дистанційні курси створюються на основі електронних навчальних середовищ-оболонок (наприклад, Moodle), які включають до себе можливості введення електронних підручників; довідників та баз даних навчального призначення; методичних розробок окремих тем, навчальних програм, збірників задач і генераторів прикладів (ситуацій). Крім цього, вони можуть мати предметно орієнтовані середовища; мультимедійні ілюстрації для підтримки різноманітних видів занять, короткометражні фільми, анімації, фотографії, аудіо-файли, лабораторне моделювання природних явищ, які не так легко відтворювати або які мають високу вартість і т. д та навчальні ресурси у мережі Internet. Дистанційне навчання дозволяє оволодівати знаннями та навичками повністю або частково самостійно [5].

Що стосується організації дистанційної освіти, то слід виділити її основні завдання: забезпечення слухачів навчально-методичними матеріалами; формування та ведення каталогу інформаційних ресурсів; проведення тестування (вхідного, проміжного та підсумкового); ідентифікація користувачів та їх структуризація за категоріями; забезпечення інтерактивного зв'язку слухача з викладачами та адміністрацією; надання максимально повної інформації про порядок навчання для потенційних слухачів.

Як відомо, дистанційне навчання ґрунтується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій і, зокрема, комп'ютерних мереж [6]. Таким чином, з боку педагогічного вищого навчального закладу слід організувати технічне забезпечення інформаційно-комунікаційних технологій, яке включає: апаратні засоби (персональні комп'ютери, мережеве обладнання, джерела безперебійного живлення, сервери, обладнання для відео конференцій, зв'язку тощо), що забезпечують розроблення і використання веб-ресурсів навчального призначення, управління навчальним процесом та необхідні види навчальної взаємодії між суб'єктами дистанційного навчання у синхронному і асинхронному режимах.

В межах дистанційного навчання реалізуються всі існуючі традиційні дидактичні принципи навчання (науковості, систематичності, індивідуалізації, наочності та ін.) та з'являються нові (принцип педагогічної доцільності використання нових інформаційних технологій; принцип забезпечення безпеки інформації, яка циркулює при дистанційному навчанні; принцип відповідності технологій навчання; принцип мобільності навчання), пов'язані з використанням сучасних інформаційних технологій

[5]. Крім цього, можна виділити принцип, специфічний для навчання у системі післядипломної освіти – це випереджаючий принцип. Цей принцип дозволяє будувати зміст, форми і методи навчання таким чином, щоб вони не тільки задовольняли, а й випереджали вимоги сучасної техніки, технологій та суспільства в цілому.

Форми та методи навчання при дистанційному навчанні теж зазнають значних змін. Наприклад специфічними формами, притаманними ДН є чат – заняття, тестування, форум, відео-конференції, електронна розсилка та ін., а методами – кейс технології, мережеві технології, технології wiki, електронного навчання (e-learning) та ін. Головними завданнями керівника у дистанційному навчанні є: розробка навчального курсу; розробка інструкцій до навчання; консультування слухачів з предмету та допомога в навчанні в разі необхідності; контроль результатів навчання [5].

Реальна практика дистанційного навчання показує, що значну частину часу в процесі його займає заочний (період, під час якого слухач займається самостійно). Тобто, основною формою організації навчального процесу за дистанційною формою є самостійна робота. Таким чином, для ефективного формування ІК майбутніх вчителів, він повинен володіти методами планування й організації самостійної роботи з навчальним матеріалом, навичками самоосвіти. Крім того вчитель повинен бути оснащений відповідними технічними засобами (персональним комп'ютером підключеним до Internet).

Таким чином, при роботі з інформаційно-комунікаційними технологіями у майбутніх учителів формуються інформаційні компетенції, що є відображенням формування інформаційної культури.

Звичайно, що дистанційне навчання має й певні недоліки. Наприклад, відсутність очного спілкування вчителя й того, хто навчається; нестача практичних занять; відсутність постійного контролю тощо. Але є й значні його переваги над традиційним навчанням. Це: доступність для різних верст населення; можливість навчатися в зручний для себе час; можливість навчатися в своєму темпі; можливість навчатися в будь-якому місці; навчання без відриву від основної діяльності (роботи), під час декретної відпустки та ін.; доступність навчальних матеріалів; комфортне навчання; індивідуальний підхід.

Підсумовуючи, ми можемо зробити висновок, що інформаційна культура майбутніх учителів формується в умовах дистанційного навчання за рахунок самостійного опанування інформаційно-комунікаційними технологіями. Подальші наукові дослідження можуть стосуватися дослідження змішаної форми навчання (очно-дистанційної) для формування ІК майбутніх вчителів; дослідження інформаційних компетентностей вчителя на яких базується його інформаційна культура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонченко М. О. Формування інформаційної культури студентів в умовах становлення інформаційного суспільства // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Ч. 2. – Суми : СДПУ, 2009. – С. 168–173. – Режим доступу: <http://www.sspu.sumy.ua/images/stories/Biblioteka/VAK/Pedagog/22.pdf>
2. Антонченко М. О. Організація дистанційного навчання в системі післядипломної педагогічної освіти // Педагогічні науки: Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: Збірник наукових праць. – № 1 (35) – Суми : СДПУ, 2014. – С. 289–296
3. Богданова Т. Л. Пути, методы и средства формирования информационной культуры в психолого-педагогической литературе // Проблемы инженерно-педагогической освіти. – 2004. – № 8. – С. 204–211.
4. Закон МОН від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
5. Технологія розробки дистанційного курсу: Навчальний посібник / [Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротинко Н. Г. та ін.]; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. – К. : Міленіум, 2008. – 324 с.
6. Шабанов А. Г. Формы, методы и средства в дистанционном обучении / А. Г. Шабанов // Инновации в образовании. – 2005. – № 2. – С. 102–116.
7. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования [Текст]: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркин М. Ю. – Изд. 2-е, стер. – М. : Академия, 2008.